

Grieķu īpašvārdi un to atvasinājumi latīņu valodā („Latīņu–latviešu vārdnīcas” materiāls)¹

Greek proper names and their derivatives in Latin (“Latin–Latvian dictionary” material)

Gita Bērziņa

Klasiskās filoloģijas nodaļa
Humanitāro zinātņu fakultāte, Latvijas Universitāte
Visvalža iela 4a, Rīga, LV-1050, Latvija
E-pasts: gita.berzina.hzf@lu.lv

Klasisko (grieķu un latīņu) valodu materiāls kalpo, ne tikai lai atklātu vispārējus principus valodas sistēmā un attīstības procesos, bet arī lai savstarpējā sastatījumā izgaismotu citu valodu, tostarp latviešu valodas, būtiskas iezīmes dažādos aspektos.

Vēsturiski ilgstoši grieķu un romiešu kultūru un grieķu un latīņu valodas kontakti radījuši nozīmīgu un daudzveidīgu grieķu valodas ietekmi latīņu valodā un ar to saistītā kultūras, izglītības un zinātniskās domas tradīcijā.

Rakstā, izstrādājot jauno „Latīņu–latviešu vārdnīcas” variantu (izvērtējot un rediģējot leksisko materiālu un latīņu un grieķu valodas atveides principus), pievērsta uzmanību grieķu īpašvārdiem un to atvasinājumiem latīņu valodā, to atveidei latviešu valodā.

Daļa grieķu īpašvārdu uzreiz jau organiski iekļāvušies latīņu valodas deklinēšanas sistēmā, turpretim citi vismaz sākotnēji pārņemti un tekstos apzināti lietoti grieķiskā veidolā, t. i., aizgūti ar grieķu valodas izskaņām, un tālāk laika gaitā lielākā vai mazākā mērā pielāgoti latīņu valodas deklinēšanas sistēmai, nereti attīstot arī paralēlus variantus. Izmantojot latīņu valodas morfēmas, jo īpaši piedēkļus un galotnes, no grieķu valodas personvārdiem un vietvārdiem atvasināti sugas vārdi, īpašības vārdi, arī darbības un apstākļa vārdi. Latīņu valodā raksturīgs plašs un sinonīmisks vārdadarināšanas morfēmu klāsts. Tas daudzveidīgi izmantots grieķu cilmes atvasinājumu un to variantu darināšanā latīņu valodā.

Grieķu un latīņu valodas variantu līdzās pastāvēšanas, kā arī plaša sinonīmiskas nozīmes vārdadarināšanas līdzekļu izmantošana nereti sarežģī grieķu cilmes atvasinājumu atlasīšanu un atspoguļošanu „Latīņu–latviešu vārdnīcas” korpusā, kā arī to atveidi latviešu valodā.

Atslēgvārdi: grieķu īpašvārds; latīņu valoda; atvasinājums; deklinācija / deklinēšana; atveide latviešu valodā; paralēli varianti.

¹ Publikācija izstrādāta Valsts pētījumu programmas „Letonika latviskas un eiropiskas sabiedrības attīstībai” projektā „Latviešu valodas daudzveidība laikā un telpā” (Nr. VPP-LETONIKA-2021/4-0003). Šai projektā tiek sagatavots arī jaunais „Latīņu–latviešu vārdnīcas” variants (zinātniskā redaktore – Brigita Cīrule).

levads

Klasisko valodu materiāls arvien ir izpētes vērts, ne tikai lai atklātu vispārējus principus un likumsakarības valodas sistēmā un attīstības procesos, bet arī lai savstarpējā sastatījumā izgaismotu citu valodu, tostarp latviešu valodas, būtiskas iezīmes. Turklāt nereti latīņu un sengrieķu valodas fakti nav nošķirami un būtu skatāmi simbiozē. To nosaka gan līdzības abu šo valodu struktūrā, gan ietekmes citās indoeiropiešu (un ne tikai) valodās daudzu gadsimtu garumā, gan arī paraugi citu valodu gramatiskajā tradīcijā un izpētē.

Šī raksta tēmas izpēti ierosinājis darbs pie jaunā „Latīņu–latviešu vārdnīcas” varianta izstrādes. Vārdnīca ar aktualizētu un paplašinātu latīņu valodas leksisko krājumu un tā piemērotu atveidi latviešu valodā svarīga un nepieciešama dažādu jomu speciālistiem Latvijā. Tā tiek veidota atbilstoši mūsdienu leksikogrāfijas principiem un jo īpaši klasisko valodu vārdnīcu veidošanas prakses attīstībai, izvērtējot 1955. gada „Latīņu–latviešu vārdnīcas” izdevuma (Veitmane et al. 1955) leksisko materiālu un tā strukturējumu, to rediģējot un pārskatot arī atveidi latviešu valodā. Šajā darbā nākas saskarties ar virkni kompleksi risināmu jautājumu, tostarp – īpašvārdiem un ar tiem saistīto materiālu un jautājumu loku.

Vēsturiski ilgstoši grieķu un romiešu kultūras un abu valodu kontakti radījuši nozīmīgu vienas valodas, primāri jau grieķu, ietekmi otrā, resp., latīņu valodā, un visā ar to saistītā kultūras, izglītības un zinātniskās domas tradīcijā.

Grieķi nozīmīgi ietekmējuši romiešus visā to civilizācijas un latīņu valodas attīstības gaitā kopš 8. gs. p. m. ē., kad grieķi dibina pirmās kolonijas Dienviditālijā, Sicīlijā un vēlāk arī citviet Itālijā un viņu līdzatnestā bagātīgā kultūra un valoda, sākotnēji vēl ar citu – Itālijas teritoriju apdzīvojošo neromiešu cilšu un tautu (piem., etrusku) – starpniecību atstājusi pēdas agrīnā romiešu kultūrā, tostarp arī reliģijā, mitoloģijā un valodā (Palmer 1954, 49–52). Grieķu kultūras un valodas ietekme jo īpaši pieaug, Romas valstij paplašinoties un pakļaujot grieķu apdzīvotās teritorijas 3.–2. gs. p. m. ē. un turpmāk arī citas jau iepriekš, sevišķi pēc Maķedonijas Aleksandra iekarojumiem, hellenizētās teritorijas. Tā rezultātā attīstījusies divvalodība, jo koinē grieķu valoda līdzās latīņu valodai tiek lietota kā oficiāla valoda Romas impērijas austrumu teritorijās (Souris, Nigdelis 2007; Brixhe 2007, 903). Vairākus gadsimtus dzīvojuši līdzās antīkās pasaules izcilākajai kultūrai, kurā likti pamati Rietumeiropas literatūrai, filozofijai, arhitektūrai, mākslai un zinātnei, atzīstot pakļauto grieķu kultūras pārākumu (*Graecia capta ferum victorem cepit et artes / intulit agresti Latio* ‘Iekarotā Grieķija sagūstīja mežonīgo uzvarētāju un ienesa mākslu laucinieciskajā Latijā’ Hor. Ep. 2, 1, 156) un attīstot savu kultūru un literatūru, arī literāro latīņu valodu, romieši daudzējādā ziņā seko grieķu paraugam (Janson 2007, 19–21, 33–35, 47–65; Clackson, Horrocks 2007, 184–198; Fruyt 2011a, 151–155). Romieši kopumā aizgūst līdzās dzīvojošo grieķu leksiku dažādās jomās (sk., piem., Palmer 1954, 81–84; Coleman 2007, 792–793), bet augstāko kārtu romieši, zināmā mērā pārņemot grieķu attīstīto izglītības sistēmu, mērķtiecīgi mācās grieķu valodu un vismaz daļa izglītību iegūst pie grieķu filozofiem, rētoriem un gramatiķiem (sk., piem., Janson 2007, 61–62; Clackson, Horrocks 2007, 185 u. c.).

Romiešu literatūra sākas ar grieķu izcilā eposa „Odiseja” tulkojumu, un, tā kā tā sāk veidoties laikā, kad grieķu literatūrā jau ir augsti attīstīti dažādi literatūras žanri ar

savu tradīciju, savām formas un satura konstantēm, tostarp valodas un stila iezīmēm, turpmāk tikpat kā visi romiešu literatūras žanri (arī to valoda) attīstās, aizgūstot formas un arī satura raksturierzīmes no grieķu literāriem paraugiem. Tas līdz ar grieķu gramatiskās domas tradīcijas paraugu nozīmīgi ietekmē arī latīņu literārās valodas attīstību, sevišķi klasiskajā periodā (1. gs. p. m. ē.–1. gs. m. ē.), – vispārējos principos un konvencijās (t. sk. valodas pareizības, normēšanas, pūrisma, elegances jautājumi, dažādu žanru un stilu raksturierzīmes), izteiksmes kvalitātē, aizgūtājā leksikā, vārddarināšanas modeļos, sintaktiskās konstrukcijās u. c. (detalizētāk sk., piem., Palmer 1954, 95–147; Coleman 2007, 2011a; Clackson, Horrocks 2007, 184–198, kā arī Fruyt 2011a, 151–155, 2011b). Grieķu valoda ir kā paraugs arī dažādu zinātņu jomu terminoloģijas (sk., piem., Fruyt 2011a, 151–155; Fögen 2011), kā arī kristīgās latīņu valodas attīstībai (Palmer 1954, 183–200; Burton 2011).

Tādējādi latīņu un grieķu valodas kontakti turpat tūkstoš gadu garumā ir plaši un daudzveidīgi, un grieķu valodas ietekme bijusi daudzveidīga dažādos laikos, izpausmes jomās un žanros – gan valodas morfoloģiskajā un sintaktiskajā struktūrā, gan jo īpaši leksikā.

Latīņu valodā vērojami plaši aizguvumi no grieķu valodas, kas saistīts ar mitoloģiskās, literārās, kultūras u. c. tradīcijas pārmantošanu un atspoguļošanu. Grieķu kultūras personāliju un reāliju apzīmējumi, aizgūti no grieķu valodas, vairāk vai mazāk pielāgoti latīņu valodas sistēmai, un bieži atbilstīgi latīņu valodas sistēmai tālāk darināti arī to atvasinājumi. Ar latīņu valodas starpniecību šie aizguvumi nereti tālāk pārņemti citās valodās, tostarp latviešu valodā. Tie veido gan nozīmīgu vispārlietojamās leksikas krājuma daļu (piem., tādas leksēmas kā *delfīns*, *marmors*, *dialogs*, *kritika*, *akadēmija*, *apollonisks* u. c.), gan būtisku bāzi dažādu jomu zinātnes terminoloģijā (piem., *gramatika*, *sintakse*, *bioloģija*, *artērija* u. c.).

Jāpiebilst, ka divu valodu savstarpēji ietekmētu aizguvumu, sevišķi lietvārdu un īpašības vārdu, analīzē ir problemātiski skaidri nošķirt vārddarināšanu un formveidošanu, kā to prasa mūsdienu pieeja gramatikas aprakstā (sk., piem., Skujiņa 2007, 120–122, 429; Nītiņa, Grigorjevs 2013; Kalnača, Lokmane 2021 attiecībā uz latviešu valodu; par latīņu un sengrieķu valodu sk. Clackson & Horrocks 2007, 191, 208–210; Clackson 2011b; Fruyt 2011b). Lai gan šis pētījums veltīts pamatā grieķu un latīņu valodas kontaktu iespaidotas vārddarināšanas analīzei, tomēr, aplūkojot grieķu cilmes atvasinājumu darināšanu latīņu valodā, nav iespējams norobežoties arī no to locīšanas, resp., formu veidošanas.

1. Grieķu īpašvārdi

Īpašas uzmanības vērti ir grieķu īpašvārdi latīņu valodā, no tiem darināti atvasinājumi un to atveide latviešu valodā. Plaši aizgūti ir dažādi gan mītisku un reālu vēsturisku personu, gan vietu vārdi. Dažāds ir to gramatiskais liktenis latīņu valodā – daļa grieķu īpašvārdu ieraugāmi uzreiz jau organiski iekļāvušies latīņu valodas deklinēšanas sistēmā. Turpretim citi vismaz sākotnēji pārņemti grieķiskā veidolā, t. i., aizgūti ar grieķu valodas izskaņām, un tālāk laika gaitā lielākā vai mazākā mērā pielāgoti latīņu valodas deklinēšanas sistēmai, nereti attīstot arī paralēlus variantus.

Grieķu 1. deklinācijas sieviešu dzimtes īpašvārdi ar *-α*, t. i., *-a-* celmu vārdi, arī latīņu valodā paturēti kā *-a-* celmi, atveidoti ar nominatīva galotni *-a* un deklinēti kā 1. deklinācijas lietvārdi, piem.:

- (1) a. *Arcadia* [Ἀρκαδία] ‘Arkadija’
- b. *Phthia* [Φθία] ‘Ftija’
- c. *Hēra* [Ἥρα] ‘Hēra’
- d. *Galatēa* [Γαλάτεια] ‘Galateja’

Tie arī latviešu valodā atveidoti atbilstīgi kā sieviešu dzimtes vārdi ar vienskaitļa nominatīva galotni *-a*.

Grieķu gan vīriešu, gan sieviešu dzimtes 2. deklinācijas īpašvārdi ar *-ος* (t. i., *-o-* celmi) latīņu valodā lielākoties iegūst ekvivalentu nominatīva galotni *-us* un tiek deklinēti ar regulārām latīņu 2. deklinācijas galotnēm, piem.:

- (2) a. *Aeolus* [Αἰόλος] ‘Aiols’
- b. *Priamus* [Πρίαμος] ‘Priams’
- c. *Aegyptus* [Αἴγυπτος] ‘Aigipts / Ēģipts’ (valdnieks, Poseidona mazdēls, vīriešu dzimtes lietvārds) vai ‘Ēģipte’ (zeme, valsts; sieviešu dzimtes lietvārds)
- d. *Corinthus* [Κόρινθος] ‘Korinta’
- e. *Rhodus* [Ῥόδος] ‘Roda’

Latviešu valodā, kā redzams tikko minētos piemēros, tie tiek atveidoti atbilstoši dzimtei – vīriešu dzimtē ar galotni *-s* (*Aiols, Priams, Aigipts / Ēģipts*), sieviešu dzimtē ar galotni *-a* vai *-e* (*Ēģipte, Korinta, Roda*) un tālāk attiecīgi deklinēti.

Jāatzīmē, ka – kā vērojams vārda *Aegyptus* atveidē –, respektējot ap pusotra gadsimta ilgo daudzveidīgo (neviendabīgo) grieķu īpašvārdu atveides latviešu valodā praksi (arī atsevišķu periodu normējumu) un noteiktos gadījumos nostabilizējušos tradīciju (sk., piem., Felsbergs 1922; Feldhūns 1974; Vecvagars 2007; Hansons 2019), gan „Latīņu–latviešu vārdnīcā”, gan šajā rakstā daļai grieķu īpašvārdu latviešu valodas atveidē norādīti paralēli varianti – pēc oriģinālformas atveidojamā (kas nereti atsevišķos periodos vai avotos arī lietota) un lietojuma tradīcijā nostabilizējusies (trad.).

Atsevišķi *-o-* celma īpašvārdi, piem., daļa salu nosaukumu latīņu valodas tekstos, jo īpaši dzejas tekstos, tomēr sastopami arī grieķiskā veidolā:

- (3) NOM a. *Dēlos* paralēli *Dēlus* [Δῆλος] ‘Dēla’
- b. *Lesbos / Lesbus* [Λέσβος] ‘Lesba’
- c. *Paros / Parus* [Πάρος] ‘Para’
- (4) ACC a. *Dēlon / Dēlum*
- b. *Paron / Parum*

Arī atsevišķi citi vārdi, piem.:

- (5) NOM *Tantalos* [Τάνταλος] paralēli *Tantalus* ‘Tantals’

Tādējādi šiem vārdiem latīņu valodas tekstos nominatīvā un akuzatīvā vērojami paralēli varianti.

Latīņu deklinēšanas sistēmā neviendabīgi sākotnēji iekļaujas, t. i., aizgūti grieķiskā veidolā vīriešu dzimtes *-a-* celma īpašvārdi. Piem., trojiešu varoņa Aineja (trad. Eneja) vārds, kas plaši izmantots romiešu nacionālā eposa Vergilija „Aineidas / Eneīdas” tekstā (arī tā nosaukums atvasināts no šī varoņa vārda!), līdzās latīņu 1. deklinācijai raksturīgām formām (GEN, DAT, ABL) sastopams ar izskaņām, kādu nav latīņu deklinācijās:

- (6) NOM *Aenēās* (arī *Aenēā*) [Αἰνεΐας] ‘Ainejs’
 ACC *Aenēān*
 VOC *Aenēā*

Tāpat ar grieķiskām galotnēm latīņu tekstos izmantots Aineja tēva vārds:

- (7) NOM *Anchīsēs* (paralēli lat. *Anchīsa*) [Ἀγχίσης] ‘Anhīss’
 ACC *Anchīsen* (paralēli lat. *Ancīsem*)
 VOC *Anchise*

Atšķirības vērojamas arī citu grieķu valodas celmu (līdzskaņu, divskaņu celmu) īpašvārdu deklinēšanā. Visumā organiski latīņu valodas deklinēšanas sistēmā (3. dekl.) iekļāvušies grieķu līdzskaņu (piem., *-r-*, *-c-*, *-n-*, arī *-nt-*) celmu vārdi, piem.:

- (8) a. *Hector*, *-oris* [Ἑκτωρ] ‘Hektors’
 b. *Apollo*, *-inis* [Ἀπόλλων] ‘Apollons’
 c. *Phoenīx*, *-īcis* [Φοῖνιξ] ‘Foinīkss / Fēnikss’
 d. *Polydamās*, *-antis* [Πολυδάμας] ‘Polidamants’

Kaut gan nominatīvā pārņemti grieķu valodai raksturīgā veidolā (*-ōn*), pārējos locījumos lielākoties izmantoti ar latīņu 3. deklinācijai tipiskām formām arī tādi vārdi kā:

- (9) a. *Helicōn*, *-ōnis* [Ἑλικών] ‘Helikons’
 b. *Gēryōn*, *-ōnis* [Γηρυών] ‘Gērions’
 c. *Lāomedōn*, *-ontis* [Λαομέδων] ‘Lāomedonts’

Bet, piem., īpašvārds *Babylōn* [Βαβυλών] ‘Babilona’ latīņu tekstos lietots ar paralēlām grieķu un latīņu valodas deklinēšanai raksturīgām ģenitīva un akuzatīva formām:

- (10) GEN gr. *Babylōnos* un lat. *Babylōnis*
 ACC gr. *Babylōna* un lat. *Babylōnem*

Lielākas atšķirības, proti, ar grieķu vai latīņu valodas deklinēšanai raksturīgām formām, vērojamas *-s-* celmu aizgūšanā un lietojumā latīņu tekstos:

- (11) a. NOM *Sōcratēs* [Σωκράτης] ‘Sokrats’
 GEN *Sōcratis* vai *Sōcratī*
 ACC *Sōcratem* vai *Sōcraten*
 VOC *Sōcratēs* vai *Sōcratē*
 b. NOM *Periclēs* [Περικλῆς] ‘Perikls’
 GEN *Periclis* vai *Periclī*
 c. NOM *Sophoclēs* [Σοφοκλῆς] ‘Sofokls’
 GEN *Sophoclis* vai *Sophoclī*

Formu paralēlisms spilgti redzams arī grieķu valodas divskaņu celmu, piem., dižā grieķu varoņa Ahilleja [Ἀχιλλεύς] vārda latīniskajā atveidē:

- (12) NOM *Achillēs*
 GEN *Achillis* vai *Achillī*, arī *Achillēt*
 ACC *Achillem* vai *Achillēn*

Tāpat grieķu valodai raksturīgu galotņu izmantojums vērojams arī mītiskā dziesminieka Orfeja vārda (arī divskaņu celma) deklinēšanā latīņu valodā:

- (13) NOM *Orpheus* [Ὀρφεύς]
 GEN *Orpheos*
 DAT *Orphei*
 ACC *Orphea*
 VOC *Orpheu*

Tikai ablatīvā kā latīņu valodai raksturīgā locījumā izmantota tam raksturīgā 2. deklinācijas galotne *-ō* (*Orpheō*).

Savukārt grieķu sieviešu dzimtes īpašvārdi ar vienskaitļa nominatīva galotni *-ε* latīņu valodā (un tālāk līdzīgi arī latviešu valodā) saglabāti ar galotni *-e* (*Hellē* [Ἑλλη] ‘Helle’, *Hecatē* [Ἑκάτη] ‘Hekate’) vai tiek atveidoti ar tipisko latīņu sieviešu dzimtes galotni *-a*, nereti veidojoties paralēliem variantiem:

- (14) a. *Crētē* vai *Crēta* [Κρήτη] ‘Krēta’
 b. *Eurōpē* vai *Eurōpa* [Εὐρώπη] ‘Eiropa’
 c. *Pēnelopē* vai *Pēnelopa* [Πηνελόπη] ‘Pēnelope / Pēnelopa’
 d. *Helenē* vai *Helena* [Ἑλένη] ‘Helene / Helena’

Tādā gadījumā paralēli varianti vērojami arī citos locījumos (resp. lietotas paralēlas deklinēšanas paradigmas): GEN *-ēs / -ae*; ACC *-ēn / -am*; ABL *-ē / -ā*. Vismaz pēdējo divu vārdu formu paralēlisms latīņu valodā (*Pēnelopē / Pēnelopa*, *Helenē / Helena*) ietekmējis arī šo vārdu formu paralēlismu latviešu valodā (Pēnelope / Pēnelopa, Helene / Helena).

Tādējādi, kā norādījuši jau latīņu valodas pētnieki, vērojama jaukta latīņu-grieķu deklinēšana ar grieķu un latīņu izskaņām (piem., Zutis 1937, 69; Lezdiņš 1962, 243, sk. arī Strads 2014, 48–51; Ayer 2014). Turklāt grieķu vārds var iegūt latinizētu celmu, var pāriet citā deklinācijā (dažreiz pilnīgi, dažreiz tikai kādā locījumā), var tikt lietots vienreiz ar latīņu, citreiz ar grieķu izskaņu. Savukārt, piem., ablatīvs, kura grieķu valodā nav, parasti ir latīņu valodas formā (Lezdiņš 1962, 243).

Grieķu valodas lietvārdu gramatisko formu pārņemšanu un lietojumu, tostarp nereti apzinātu un mērķtiecīgu, latīņu valodā nozīmīgi motivēja gan romiešu grieķu valodas zināšanas, gan sekošana grieķu kultūras u. c. jomu sasniegumiem un tradīcijas paraugs, kurā konkrētu īpašvārdu – gan personu, gan vietvārdu – izmantojums saistīts ar noteiktu jomu, kontekstu un žanru.

Tā, piem., romiešu episkās dzejas tekstos bieži mērķtiecīgi lietotas grieķu valodas gramatiskās formas. Vergilija eposa tekstā plaši sastopami gan grieķiski nominatīvi kā vienskaitlī, tā daudzskaitlī (SG *Aeneas*, *Samos*, PL *Phryges*, *Cyclopes*), gan akuzatīvi

(*Aenean, Aioliden, Lāomedontiaden, Troas*), gan arī vokatīvi (*Anchise, Tydide*), arī poētiskais Trojas nosaukums latīniski *Ilium* līdzās grieķiskai formai *Ilion* [Ἴλιον] ‘Īlija’ (sk. arī, piem., Hor. *Carm.* 3. 3). Turklāt dažkārt grieķiskās locījumu formas izmantotas arī sugas vārdiem (piem., *heros, cratera*). Tās autoram noder, lai distancētu eposa izteiksmi no ikdienai raksturīgās, poētiskotu „Aineidas / Eneīdas” tekstu, kā arī lai atgādinātu par episkās valodas tradīciju, tās grieķisko avotu (plašāk sk. Bērziņa 2019, 110–124). Līdzīgi apzināts to izmantojums vērojams arī citos gadījumos.

Tādējādi grieķiskais veidols tiek mērķtiecīgi saglabāts latīņu valodā noteiktos kontekstos. Aizgūto grieķu valodas gramatisko formu salīdzinoši plašais lietojums latīņu valodas tekstos (piem., literāros) nosaka nepieciešamību tās fiksēt arī „Latīņu–latviešu vārdnīcā”, kā to apliecina līdzīga ierasta prakse arī citās latīņu valodas vārdnīcās (sk., piem., Lewis 1991).

2. Atvasinājumi

No grieķu īpašvārdiem tālāk latīņu valodā tiek darināti arī atvasinājumi, kuru raksturs un vārdšķīru semantika ir dažāda – lietvārdi, īpašības vārdi, dažkārt arī verbi.

Pirmkārt, ļoti izplatīts atvasinājumu tips latīņu valodā līdzīgi grieķu valodai ir no lietvārdiem atvasināti īpašības vārdi, kas norāda piederību, piem.:

- (15) a. *Achāia* ‘Ahaja’ > *Achāicus*, -a, -um vai *Achāius*, -a, -um, vai *Achaeus*, -a, -um ‘Ahajas-, ahaju / ahajiešu-’ (sal. gr. Ἀχαικοῦς, Ἀχαιός)
 b. *Alexandrīa* ‘Aleksandrija’ > *Alexandrīnus*, -a, -um ‘Aleksandrijas-’
 c. *Thēbae* ‘Tēbas’ > *Thēbaeus*, -a, -um, *Thēbaicus*, -a, -um vai *Thēbānus*, -a, -um ‘Tēbu-, tēbiešu-’
 d. *Hercules* ‘Hērakls’ > *Herculeus*, -a, -um vai *Herculāneus*, -a, -um ‘Hērakla-’
 e. *Crēta* / *Crētē* ‘Krēta’ > *Crēsīus*, -a, -um vai *Crētaeus*, -a, -um, vai *Crētīcus*, -a, -um, arī *Crētēnsis*, -e ‘Krētas-’

Šo īpašības vārdu atvasināšanā, sekojot grieķu valodas paraugam, pamatā lietotas grieķu izskaņām ekvivalentas latīņu izskaņas – vīriešu dzimtē *-ius* (gr. -ιος) ((15a) *Achāius*, (15e) *Crēsīus*) un *-icus* (gr. -ικός) ((15a) *Achāicus*, (15c) *Thēbaicus*, (15e) *Crētīcus*), arī *-eus* ((15a) *Achaeus*, (15c) *Thēbaeus*, (15d) *Herculeus*, (15e) *Crētaeus*), taču izmantotas arī citas, tostarp tipiskas latīņu izskaņas, piem., *-ānus* ((15c) *Thēbānus*), *-īnus* ((15b) *Alexandrīnus*) līdz ar attiecīgām sieviešu un nekatras dzimtes galotnēm (*-a*, F; *-um*, N), arī 3. deklinācijas izskaņa *-ēnsis* (*-ēnse*, N) ((15e) *Crētēnsis*). Visiem šiem (minētajiem un citiem pēc tā paša modeļa darinātiem) īpašības vārdiem latīņu, tāpat kā grieķu, valodā ir atsevišķa forma katrai dzimtei – vīriešu (*-us*; *-is*), sieviešu (*-a*; *-is*) un nekatrai (*-um*; *-e*) dzimtei.

Latviešu valodā šādi piederības īpašības vārdi parasti netiek darināti, jo minētajā funkcijā tiek lietots lietvārda ģenitīvs (piem., Smiltnece 2013, 345–346; Kalnača, Lokmane 2021, 106). Tādējādi arī grieķu cilmes latīņu piederības īpašības vārdi latviešu valodā atveidojami ar attiecīgā īpašvārda vai no tā atvasināta sugas vārda ģenitīva formu (*Ahajas, ahaju / ahajiešu-*; *Tēbu-, tēbiešu-* u. tml.).

No vietvārda tiek atvasināts iedzīvotāju apzīmējums (gan vīriešu, gan sieviešu dzimtē), proti, tiek darināti lietvārdi, kas norāda uz cilmi, piederību:

- (16) a. *Achāia* ‘Ahaja’ > *Achaeī*, *Achaeōrum* M (sal. *Achīvī*, *Achīvōrum*) ‘ahaji / ahajieši’
> *Achāias*, *Achāiadis* F vai *Achāis*, *Achāidis* F ‘ahajiete’
- b. *Paros* ‘Para’ > *Pariī*, *Pariōrum* ‘parieši’
- c. *Thēbae* ‘Tēbas’ > *Thēbānī*, *Thēbānōrum* M ‘tēbieši’
> *Thēbais*, *Thēbaidis* F ‘tēbiete’
- d. *Aegyptus* ‘Ēģipte’ > *Aegyptius* vai *Aegyptīnus* ‘ēģiptietis’
- e. *Crēta* / *Crētē* > *Crēs*, *Crētīs* ‘krētietis’ (sal. gr. Κρής, Κρητός); PL *Crētēs*, *Crētum* vai *Crētēnsēs*, *-ium*, arī *Crētānī*, *-ōrum* ‘krētieši’

Iedzīvotāju apzīmējumi darināti pamatā kā vīriešu dzimtes lietvārdi daudzskaitlī ar 2. deklinācijas izskaņām NOM *-eī* (16a), *-iī* (16b), *-ānī* (16c), (16e) vai arī 3. deklinācijas izskaņām *-ēs* (GEN *-um*) (16e), *-ēnsēs* (GEN *-ium*) (16e), tomēr sastopamas arī attiecīgas vienskaitļa formas kā, piem., (16e) *Crēs*, (16d) *Aegyptius* vai *Aegyptīnus*. Atsevišķi atvasināti sieviešu dzimtes iedzīvotāju apzīmējumi savukārt darināti ar grieķu paraugam ekvivalentām latīņu 3. deklinācijas izskaņām *-ias* (GEN *-iadis*) (16a) vai *-is* (GEN *-idis*) (16a), (16c).

Īpaša atvasinājumu grupa latīņu valodā pēc grieķu valodas parauga ir patronīmi, kas darināti no personvārdiem, proti, pēcnācēja, visbiežāk dēla vai meitas, dažkārt arī attālāku pēcnācēju apzīmējumi:

- (17) a. *Amphitryōn* > *Amphitryōniadēs* [Ἀμφιτροονιάδης] ‘Amfitrions’ ‘Amfitrioniads, Amfitriona pēcnācējs’ (Hērakls)
- b. *Atreus* ‘Atrejs’ > *Atrīdēs(-a)* [Ἀτρείδης] ‘Atreids, Atreja pēcnācējs’ (Agamemnons vai Menelājs)
- c. *Aeacus* ‘Aiaks’ > *Aeacidēs* [Αἰακίδης] ‘Aiakids, Aiaka pēcnācējs’ (mazdēls Ahillejs, mazmazdēls Pīrrs)
- d. *Tantalos* ‘Tantals’ > *Tantalidēs* [Τανταλίδης] ‘Tantalids, Tantala pēcnācējs’ (sev. Agamemnons, Orests)
> *Tantalīs*, *-idis* [Τανταλίδης] ‘Tantalida, Tantala pēcnācēja’ (Niobe, Helene)
- e. *Aeētā* / *Aeētēs* > *Aeētias*, *Aeētiadis* vai *Aeētīs*, *Aeētīdis* ‘Aiēts’ [Αἰητίς, -ίδος], arī *Aeētīnē*, *Aeētīnēs* [Αἰητίνη] ‘Aiētīda, Aiēta meita’ (Mēdeja)

To klāsts, sekojot stabilai sengrieķu valodas un arī nozīmīgai arhaiskā perioda literārai tradīcijai, ir bagāts. Vairums patronīmu latīņu valodā darināti pēc grieķu valodas parauga ar izskaņām, kas ekvivalentas grieķu izskaņām, – vīriešu dzimtē *-idēs* (17c), (17d), *-īdēs* (17b), *-adēs* vai *-iadēs* (GEN *-ae*) (17a), sieviešu dzimtē *-is* (GEN *-idis*) (17d), (17e), *-ias* (GEN *-iadis*) (17e), *-īnē* (GEN *-īnēs*) (17e) (sk. Thompson 2007, 680). Tālāk lielākoties vīriešu dzimtes pēcnācēju apzīmējumi locīti kā latīņu valodas 1. deklinācijas lietvārdi, gan nereti ar grieķisku akuzatīva izskaņu *-en* un vokatīvā *-a* / *-ē*, savukārt

sieviešu dzimtes apzīmējumi kā 3. deklinācijas lietvārdi. Patronīmi, kas jo īpaši saistīti ar grieķu mitoloģisko tradīciju, bagātīgi izmantoti latīņu valodas tekstos, sevišķi klasiskās un nereti arī postklasiskās dzejas valodā, piem., Vergilija, Horācija, Propercija, Tibulla, Ovidija, Valērija Flaka, Stacija tekstos (piem., Verg. *Aen.* 1, 99; 2, 164; 197; 3, 296; 8, 103; 130; 202; 214; Hor. *Carm.* 1, 6, 16; 1, 15, 28; Ov. *Met.* 6, 211; 9, 140; 15, 49; Ov. *H.* 6, 103; Val. Fl. 3, 187; 4, 247; 6, 212; 8, 233 u. c.; sk. arī Bērziņa 2019, 116). Šādu atvasinājumu plašais lietojums nosaka iekļaušanu arī topošajā „Latīņu–latviešu vārdnīcā” un liek domāt par atbilstošu atveidi latviešu valodā. Latīņu un grieķu valodas leksiskā materiāla daudzveidībai un tā semantisko nianšu saglabāšanai noteikti ir vērts darināt attiecīgus latviskus atvasinājumus, ne tikai iztikt ar aprakstošo, pārāk vispārināto un nereti (sevišķi poētiskos tekstos) savā ziņā neizteiksmīgo savienojumu ‘kāda pēcnācējs / dēls / meita’.

Latīņu valodā, sekojot grieķu valodas paraugam, izmantoti arī no personvārdiem un vietvārdiem atvasināti sugas vārdi:

- (18) *Acadēmus, -ī* > *Acadēmia, -ae* [Ἀκαδήμεια, Ἀκαδημία] ‘Akadēmija ‘Akadēms (varonis)’ (varonim Akadēmam veltīta birzs Atēnu tuvumā, arī ģimnasijs, kur mācīja Platons; Platona skola un mācība; vēlāk arī romieša Cicerona īpašuma nosaukums), akadēmija’
 > ADJ *Acadēmicus, -a, -um* [Ἀκαδημαϊκός] ‘Akadēmijas’
 > SUBST *Acadēmicus, -ī* ‘akadēmiķis (Platona filozofijas piekritējs)’ > *Acadēmica, -ōrum* N ‘nosaukums Cicerona darbam par vecās un jaunās Akadēmijas filozofiju’
- (19) *Olympia, -ae* > *olympia, -ōrum* (sal. gr. τὰ Ὀλύμπια) – ‘olimpiskās sacīkstes’
 ‘Olimpija’ > *olympias, -adis* (sal. gr. Ὀλυμπιάς, -άδος) ‘olimpiāde, 4 gadu posms starp 2 olimpiskām sacīkstēm’

Grieķu valoda sniedz paraugu šim atvasināšanas modelim un atsevišķus atvasinājumus (Ἀκαδήμεια, Ὀλύμπια, Ὀλυμπιάς), ko romieši aizgūst un pielāgo savai gramatiskajai sistēmai – piem., no vietvārda *Olympia* pēc grieķu parauga darināts nekatrās dzimtes daudzskaitlinieks *olympia* tālāk deklinēts kā regulārs latīņu valodas 2. deklinācijas vārds, bet *olympias* deklinēts pēc latīņu valodas 3. deklinācijas paradigmas.

Taču latīņu valoda tālāk izmanto savus vārddarināšanas līdzekļus, jo īpaši piedēkļus un galotnes, vēl citu atvasinājumu darināšanai. To labi parāda dažādi atvasinājumi no vīna dieva Bakha vārda:

- (20) *Bacchus, -ī* M > *Bacchānal // bacchānal, -ālis* SUBST ‘Bakha kulta vieta; Bakha svētki’ PL *Bacchānālia, -ium* ‘bakhānālijī, svētki par godu Bakham; neapvaldīta uzdzīve, orgijas’
 [Βάκχος] ‘Bakhs’ > *Bacchānālis, e* ADJ ‘ar Bakhu saistīts, bakhānālijū-’
 > *bacchārī* ‘svinēt Bakha svētkus; neprātīgi līksmot; ekstāzē plosīties; trakot’

No īpašvārda *Bacchus* ar latīņu valodas izskaņu *-ānal* un 3. deklinācijas galotnēm darināts lietvārds *Bacchānal* un tālāk daudzskaitlinieks *Bacchānālia*, kas latīņu valodas tekstos laika gaitā izmantots ar paplašinātu semantiku, runājot vispār par neapvaldītu uzdzīvi un orgijām (piem., Juv. 2, 3), ar izskaņām *-ālis* (M, F) un *-āle* (N) darināts attiecīgs īpašības vārds. Savukārt ar latīņu valodas tipisko 1. konjugācijas verbu izskaņu *-ārī* no tā paša īpašvārda atvasināts darbības vārds *bacchārī*, kas burtiski nozīmē ‘svinēt Bakha svētkus’, pārnestā nozīmē – ‘skraidīt / klīst apkārt eksaltētā procesijā, mežonīgi plosoties; trakot’. Šī leksēma latīņu valodā izmantota gan dzejā, gan arī atsevišķos cildenas izteiksmes gadījumos prozā (piem., Plaut. *Am.* 2, 2, 71; Cat. 64, 61; 64, 255; Cic. *Brut.* 80, 276; Hor. *Carm.* 1, 25, 11, Verg. *Aen.* 4, 666 u. c.).

No verba *bacchārī* darināti tālāk vēl atvasinājumi:

- (21) *bacchārī* > *bacchātiō*, *-nis* F SUBST ‘Bakha orgiju svinēšana; neprātīga dzīrošana, orgijas’
 > *bacchantes*, *-um* SUBST ‘bakhantes, Bakha pavadones’
 > *bacchātīm* ADV ‘bakhiski, izlaidīgi’
 > *bacchābundus*, *a*, *um* ADJ ‘burt. pārpilns bakhiskas ekstāzes; bakhiskā ekstāzē apkārt klīstošs, ekstātisks, trakojošs’
 > *dēbacchārī* ‘iztrakoties; mežonīgi, nevaldāmi trakot’

Ar latīņu valodas piedēkli *-ion-* un 3. deklinācijas galotnēm veidots lietvārds, apzīmējot noteiktu darbību (*bacchātiō*) – sākotnēji ar nozīmi, kas saistīta ar konkrētajam dievam veltītām neprātīgām svinībām, proti, ‘Bakha orgiju svinēšana’, ar laiku semantikai paplašinoties līdz vispārīgai nozīmei ‘[jebkāda / vispār] neprātīga dzīrošana, orgijas’ (piem., Cic. *Verr.* 2, 1, 12).

Tagadnes aktīvā divdabja formai ar latīņu valodas piedēkli *-nt-* substantivējoties, iegūts lietvārds, kas apzīmē dievības pavadones, noteiktā norisē iesaistītās (*bacchantes*). Ar tipisku latīņu izskaņu *-tīm* darināts adverbs (*bacchātīm*), bet ar izskaņu *-bundus*, kas apzīmē pārpilnību, – adjektīvs, īsti latīnisks atvasinājums (*bacchābundus*). Savukārt ar latīnisko piedēkli *dē-* (no prepozīcijas *dē*) ar nozīmi ‘galīgi, pilnīgi’ atvasināts saliktenis *dēbacchārī*, lai apzīmētu kulminējošu, visaugstākās pakāpes darbību (piem., *ignēs dēbacchentur* ‘liesmas plosās’ Hor. *Carm.* 3, 3, 55).

No grieķu aizguvuma atvasinātās latīņu leksēmas ir izteiksmīgas un semantiski ietilpīgas, un tāds, visticamāk, arī ir atvasinājumu mērķis. Latviešu valodā savukārt to nozīmi lielākoties iespējams atveidot tikai aprakstoši, dažkārt izmantojot arī attiecīgo aizguvumu vai tā atvasinājumus (*bakhantes*, *bakhisks*, *bakhiski*).

3. Paralēli atvasinājumi

Kā vērojams vietumis jau iepriekš minētajos piemēros (15a), (15c), (15e), (16d), (16e), (17e), latīņu valodai ir raksturīgs plašs klāsts vārddarināšanas afiksu, kas var būt arī sinonīmiski. Piem., īpašības vārdi, kas apzīmē piederību, darināti ar piedēkļiem *-e-*, *-i-*, *-ic-*, *-ān-*, *-īn-* un sieviešu dzimtē ar 1. deklinācijas, bet vīriešu un nekatrā dzimtē ar 2. deklinācijas galotnēm jeb izskaņām *-eus*, *-ea*, *-eum* // *-ius*, *-ia*, *-ium* // *-icus*, *-ica*,

-icum // -ānus-, āna, -ānum // -īnus, -īna, -īnum, vai arī ar 3. deklinācijas izskaņām -ēnsis, -ēnse u. c. Tas daudzveidīgi izmantots grieķu valodas cilmes atvasinājumu darināšanā latīņu valodā, nereti dažādos tekstos lietojot arī paralēlus variantus:

- (22) a. *Achāicus, -a, -um // Achāius, -a, -um // Achaeus, a, um* ‘ahaju-, ahajiešu-, grieķu-’
 b. *Peloponnēsius, a, um // Peloponnēsiacus, a, um* ‘Peloponēsas-, peloponēsiešu-’
 c. *Thēbaicus, a, um // Thēbānus, a, um* ‘Tēbu-, tēbiešu-’
 d. *Mytilēnaeus, a, um // Mytilēnēnsis, e* ‘Mitolēnes-’

Savukārt, piem., substantīvi, kas apzīmē pēcnācēju(s), var būt darināti vīriešu dzimtē ar izskaņām -idēs, -idae // -īdēs, -īdae // -adēs, -adae vai -iadēs, -iadae, kā arī dažkārt -ius, -iī, bet sieviešu dzimtē ar -ias, -iadis // -is, -idis // -īnē, īnēs u. tml.:

- (23) a. *Nēlēius // Nēlīdēs, -ae* ‘Nēleids, Nēleja dēls’
 b. *Aeētias, Aeētiadis // Aeētis, Aeētidis // Aeētīnē, Aeētīnēs* ‘Aiētida, Aiēta meita’

Grieķu un latīņu valodas variantu paralēlisma, kā arī plaša klāsta sinonīmiskas nozīmes vārddarināšanas līdzekļu izmantošanas dēļ nereti sarežģīta ir grieķu cilmes aizguvumu un atvasinājumu atlase un atspoguļošana „Latīņu–latviešu vārdnīcas” korpusā, kā arī to atveide latviešu valodā. Nav iespējams, turklāt daļā gadījumu gan arī nav vajadzības tik daudzveidīgi latviešu valodā atveidot atvasinājumu paralēlismu.

Turklāt nereti rodas jautājums, vai latviešu valodas atveidē par pamatu izmantojama grieķu vai jau atvasinātā latīņu leksēma, kas latīņu valodas vārdnīcā dota pamatā, bet kādu skaņu atveidē jau atšķiras no grieķu sākotnējā veidola (piem., Αἰεΐας / *Aenēās*; Ἀψυρτο / *Absyrtus*; Ἀδρηστος / *Adrāstus*; Αἴτνη / *Aetna*).

Secinājumi

Dažāda perioda latīņu valodas tekstu un vārdnīcu materiāla izpēte rāda, ka vairāku gadsimtu ilgi grieķu un romiešu kultūras un grieķu un latīņu valodas kontakti radījuši būtisku un daudzveidīgu grieķu valodas ietekmi latīņu valodas struktūrā un leksiskajā materiālā. Lai arī romieši noteiktos posmos un jomās apzināti vairījušies no grieķu ietekmes, latīņu valodā fiksējami visai plaši aizguvumi no grieķu valodas. Turklāt klasiskajā latīņu valodā bijusi spēcīga grieķu paraugu ietekme arī vārddarināšanā, tās līdzekļos un paņēmienos.

Tādējādi gan aizguvumiem no grieķu valodas, gan to tālākiem atvasinājumiem latīņu valodā ir ierasti stabila vieta latīņu valodas vārdnīcās, un tie iekļaujami arī „Latīņu–latviešu vārdnīcā”.

Turklāt aizguvumi no grieķu valodas, it sevišķi īpašvārdi un to atvasinājumi, ne tikai būtiski paplašina latīņu valodas vārdu krājumu un tās vārddarināšanas sistēmu, bet liek uzmanīgi paraudzīties un izvērtēt iederīgākos latviešu valodas līdzekļus latīņu leksiskā materiāla atveidei.

Īpašvārdu gadījumā nereti precīzai atveidei nepietiek ar latīņu leksēmas *šifrēšanu*, bet vērā ņemams arī aizguvuma avots, aizgūtā grieķu leksēma vai morfēma, tās sākotnējais veidols. Turklāt atbilstošu aizguvuma atveidi jaunajā „Latīņu–latviešu vārdnīcas” variantā sarežģī šo vārdu ienākšanas laiks, ceļi un lietojuma tradīcija latviešu valodā, kas dažkārt atveidē liek saglabāt paralēlus variantus – gan plašā lietojumā, noteikta veida tradīcijā nostripinājušos, gan precīzi no oriģinālversijas atveidojamus.

Saīsinājumi

ABL	ablatīvs
ACC	akuzatīvs
ADJ	īpašības vārds
ADV	apstākļa vārds
Cat.	<i>Cato. De agri cultura</i>
Cic. Brut.	<i>Cicero. Brutus</i>
Cic. Verr.	<i>Cicero. In C. Verrem</i>
DAT	datīvs
F	sieviešu dzimte
GEN	ģenitīvs
gr.	grieķu valoda
Hor. Carm.	<i>Horatius. Carmina (Odae)</i>
Juv.	<i>Juvenalis. Satires</i>
lat.	latīņu valoda
M	vīriešu dzimte
N	nekatrā dzimte
NOM	nominatīvs
Ov. H.	<i>Ovidius. Heroides (Epistulae Heroidum)</i>
Ov. Met.	<i>Ovidius. Metamorphoses</i>
PL	daudzskaitlis
Plaut. Am.	<i>Plautus. Amphitruo</i>
SG	vienskaitlis
SUBST	lietvārds
trad.	tradicionāli lietota (lietojumā nostiprinājusies) forma
Val. Fl.	<i>Valerius Flaccus. Argonautica</i>
Verg. Aen.	<i>Vergilius. Aeneis</i>
VOC	vokatīvs

Avoti

- Bailly, Anatole et al. 2020. *Dictionnaire grec-français*. 4th ed. [online] Pieejams: <http://gerardgreco.free.fr/spip.php?article52>
- Cato, Marcus Porcius. 1922. *De agri cultura*. Goetz, Georg (ed.). Lipsiae: Teubner.

- Cicero, Marcus Tullius. 1911. *Rhetorica*, II. Wilkins, Augustus Samuel (ed.). Oxford: Clarendon Press.
- Cicero, Marcus Tullius. 1917. *Orationes: Divinatio in Q. Caecilium*. In C. Verrem. Peterson, Gulielmus (ed.). Oxford: Clarendon Press.
- Dik, Helma et al. *Logeion* (Greek and Latin resources platform). Pieejams: <https://logeion.uchicago.edu>
- Flaccus, C. Valerius. 1913. *C. Valeri Flacci Setini Balbi Argonauticon Libri Octo*. Kramer, Otto (ed.). Leipzig: Teubner.
- Horace. 1919. *Horace, Odes, and Epodes*. Shorey, Paul, Laing, Gordon Jennings (eds.). Chicago: University of Pittsburgh Press.
- Juvenal. 1918. *Juvenal and Persius: With an English Translation*. Ramsay, George Gilbert (ed.). London: William Heinemann; New York: George Palmer Putnam's Sons.
- Lewis, Charlton T. 1991. *A Latin Dictionary*. Oxford: Clarendon Press.
- Liddell, Henry George, Scott, Robert, Jones, Henry Stuart, Mackenzie, Roderick (eds.). 1992. *A Greek-English Lexicon*. Oxford: Oxford University Press.
- Ovidius, Publius Naso. 1971. *P. Ovidi Nasonis Epistulae Heroidum*. Dörrie, Heinrich (ed.). Berlin and New York: Walter De Gruyter.
- Tarrant, Richard (ed.). 2004. *P. Ovidi Nasonis Metamorphoses*. Oxford: Clarendon Press.
- Vecvagars, Māris. 2007. *Sengrieķu-latviešu īpašvārdu vārdnīca*. Rīga: Filozofijas un socioloģijas institūts.
- Veitmane, Klāra et al. 1955. *Latīņu-latviešu vārdnīca*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Vergil. 1900. *Bucolics, Aeneid, and Georgics*. Greenough, James Bradstreet (ed.). Boston: Ginn and Company.

Literatūra

- Ayer, Meagan. 2014. *Allen and Greenough's New Latin Grammar for Schools and Colleges*. Carlisle, Pennsylvania: Dickinson College Commentaries. Pieejams: <https://dcc.dickinson.edu/grammar/latin>
- Bērziņa, Gita. 2019. Aizguvumu semantika: grieķismi romiešu nacionālā eposa valodā. *Antiquitas Viva: Studia classica*. 5, 110–126. <http://doi.org/10.22364/av5.10>
- Brixhe, Claude. 2007. The Greek of the Roman texts. *A History of Ancient Greek from the Beginnings to Late Antiquity*. Christidis, Anastasios Phoibos (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 903–910.
- Burton, Philip. 2011. Christian Latin. *A Companion to the Latin Language*. Clackson, James (ed.). Oxford: Blackwell Publishing, 485–501. <http://doi.org/10.1002/9781444343397>
- Clackson, James. 2011a. Classical Latin. *A Companion to the Latin Language*. Clackson, James (ed.). Oxford: Blackwell Publishing, 236–256. <http://doi.org/10.1002/9781444343397>
- Clackson, James. 2011b. The Forms of Latin: Inflectional Morphology. *A Companion to the Latin Language*. Clackson, James (ed.). Oxford: Blackwell Publishing, 105–117. <http://doi.org/10.1002/9781444343397>
- Clackson, James, Horrocks, Geoffrey. 2007. Elite Latin in the late republic and early empire: The encounter with Greek. *The Blackwell History of the Latin Language*. Clackson, James, Horrocks, Geoffrey (eds.). Malden, Oxford: Blackwell Publishing, 184–198.
- Coleman, Robert G. G. 2007. Greek and Latin. *A History of Ancient Greek from the Beginnings to Late Antiquity*. Christidis, Anastasios Phoibos (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 792–799.

- Feldhūns, Ābrams. 1974. *Norādījumi par citvalodu īpašvārdu pareizrakstību un pareizrunu latviešu literārajā valodā. XIII. Sengrieķu valodas īpašvārdi*. Rīga: Zinātne.
- Felsbergs, Ernests. 1922. *Grieķu īpašvārdu pareizrakstība latviešu valodā*. Rīga: Latvijas Universitāte.
- Fögen, Thorsten. 2011. Latin as a technical and scientific language. *A Companion to the Latin Language*. Clackson, James (ed.). Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 445–463. <https://doi.org/10.1002/9781444343397>
- Fruyt, Michèle. 2011a. Latin vocabulary. *A Companion to the Latin Language*. Clackson, James (ed.). Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 144–156. <https://doi.org/10.1002/9781444343397.ch10>
- Fruyt, Michèle. 2011b. Word-formation in Classical Latin. *A Companion to the Latin Language*. Clackson, James (ed.). Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 157–175. <https://doi.org/10.1002/9781444343397.ch11>
- Hansons, Arturs. 2019. Sengrieķu īpašvārdu atveide latviešu valodā. *Antiquitas Viva: Studia classica*. 5, 35–42. <http://doi.org/10.22364/av5.03>
- Janson, Tore. 2007. *A Natural History of Latin*. Oxford: Oxford University Press.
- Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze. 2021. *Latvian Grammar*. Rīga: University of Latvia Press. <https://doi.org/10.22364/latgram.2021>
- Lezdiņš, Jānis. 1962. *Lingua Latina*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). 2013. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts.
- Palmer, Leonard Robert. 1954. *The Latin Language*. London: Faber and Faber Ltd.
- Skujiņa, Valentīna (red.). 2007. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts.
- Smiltnece, Gunta. 2013. Lietvārds. *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts, 324–369.
- Souris, George, Nigdelis, Pantelis. 2007. The parallel use of Greek and Latin in the Greco-Roman world. *A History of Ancient Greek from the Beginnings to Late Antiquity*. Christidis, Anastasios Phoibos (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 897–902.
- Strads, Māris. 2014. *Lingua Latina. Latīņu valodas gramatika*. Rīga: Jumava.
- Thompson, Anne. 2007. Ancient Greek personal names. *A History of Ancient Greek from the Beginnings to Late Antiquity*. Christidis, Anastasios Phoibos (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 677–692.
- Zutis, Konstantīns. 1937. *Latīņu gramatika. I. Fōnētika un morfolōģija*. Rīga: Zemnieka doma.

Summary

Analysis of the classical (Greek and Latin) language material serves not only to reveal general principles in language system and development processes, but also, in mutual comparative arrangement, to illuminate the essential features of other languages, including Latvian, in various aspects.

Long contacts between Greek and Roman cultures and Greek and Latin languages have led to a significant and diverse influence of the Greek language on the Latin language and the related cultural, educational and scientific tradition. In Latin, there are extensive borrowings from Greek, connected with reception and reflection of mythological, literary, cultural, and other forms of tradition. The article, based on the work on the development of the new version of the “Latin–Latvian dictionary” (evaluation, editing and rendering of lexical material in Latvian), focuses on Greek proper nouns in Latin, their derivatives, and their rendering in Latvian.

Many of the Greek proper nouns are entirely Latinized, while others are at least initially taken over and deliberately used in Latin texts in the Greek form, i.e., borrowed with Greek endings, and further adapted to a greater or lesser extent to the Latin declension system, often also developing parallel variants.

Using Latin morphemes, in particular – suffixes and endings, generic nouns, adjectives, as well as verbs and adverbs, are derived from Greek personal and place names. Latin is characterized by a wide range of word-forming morphemes, including those with a synonymous meaning. It is used in many ways in the creation of derivatives of Greek origin in Latin, often creating and using parallel variants. As a result of the coexistence of Greek and Latin forms, as well as the use of a wide range of synonymous means of word formation, it is often a complicated task to select and reflect derivatives of Greek origin in the corpus of the “Latin–Latvian Dictionary”, as well as their rendering in Latvian.

Keywords: Greek proper name; Latin; derivative; declension; rendering in Latvian; parallel variants.

Rakstam ir Creative Commons Attiecinājuma 4.0 Starptautiskā licence (CC BY 4.0) /

This article is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)